

De historiske bygninger omkring Ilinniarfissuaq

”Ilinniarfissuaq” betyder ”Stedet hvor man lærer stort”.

Ilinniarfissuaq takker Stephen Heilmann for oplægget til denne lille folder.

Stephen Heilmann er tidligere journalist og tidligere Landstyremedlem for uddannelse, kultur og kirke.

Stephen er sekretær for Nuuk lokalhistoriske forening og har stor indsigt i området omkring Ilinniarfissuaq.

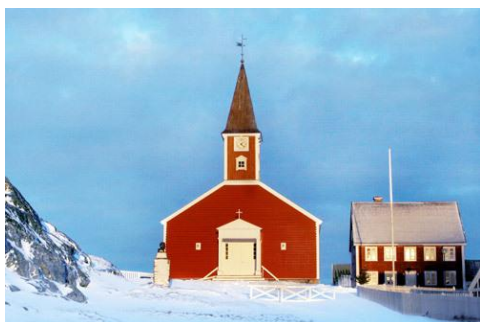
Seminariets bygninger:

Rigsombudsmandsboligen:

Seminarieuddannelsen i Grønland, eller rettere sagt kateketuddannelsen af grønlandere til missionstjenesten, startede i 1845 og havde til huse i den sydlige ende af Inspektørboligen, der i dag er den nuværende Rigsombudsmandsbolig.

Provsteboligen:

I 1847 stod den første Seminariebygning færdig, og de første elever kunne undervises i stueetagen, hvor der var indrettet 2 klasseværelser.

På førstesalen boede seminarieførstanderen, senere tituleret provsten.

Loftetagen var arkiv og lager.

Seminariebygningen / Ilinniarfissuaq:

Seminariet havde til huse i provsteboligen indtil den nuværende seminariebygning kunne indvies d. 18. september 1907.

Grundlaget for etableringen af den flotte bygning var Lov nr. 52 af 1905 om Kirke- og Skolevæsen i Grønland.

Fagene dengang var anderledes end i dag, for der stod i lovens § 7:

”I planen for seminariet i Grønland optages bestemmelser om lærernes tal, om undervisningsfagene, blandt hvilke altid skal findes religion, kirkehistorie, grønlandsk sprog, dansk, regning, skrivning, almindelig verdenshistorie, navnlig kulturhistorie, naturkundskab, geografi, sundhedslære, gymnastik og praktisk erhvervsvirksomhed, såsom kajakroning, jagt, husflid o. lign.”

Seminariets motto blev mottoet ”Qummut – Siumut” = ”Opad – Fremad”. Den galende vejrhane øverst på tagryggen skal minde om dette moto.

Da seminariebygningen i 1932 skulle fejre 25 års jubilæum blev 2 elever, der allerede havde vist deres musiske evner, låst inde i det sydligste rum på den øverste etage og fik at vide, at de ikke blev lukket ud, før de havde skabt en ny sang til jubilæet.

Komponisten, Knud Petersen, var da 18 år og digteren, Kresten Poulsen, 20 år. Som komponisten senere fortalte: ”Vi følte os lidt beklemte, men vi blev enige om, at vi selvfølgelig kunne klare det.”

Sangen blev senere Seminariets sang, nemlig ”Nunanguami maani – kalaallit najugaanni”, og andet vers lyder på grønlandsk - dansk:

Siumukarnivilli	Men hvis det rette fremskridt
Anguniassagaanni	vi sandt tilstræbe vil,
unaassavoq peqqaagassaq	da peger vi som første skridt
“ilinniagaqarneq”,	”tilegne os en viden”,
tamassami pingaarneq	som ballast er den bedst
sakkussanit pitsaanerpaaq.	som redskab allerfremmest

I 1950-erne blev øverste etage lavet om til pigekollegium, da pigerne efter nyordningen fra 1951 også kunne læse videre; hidtil havde de kun haft mulighed for at tage efterskoleeksamen. Pigerne havde deres spisesal i stueetagen.

Gymnastiksalen:

Et af fagene efter loven fra 1905 var gymnastik, og den nye gymnastiksal blev indviet i 1908.

Det var en enorm hal efter daværende forhold, og Gymnastiksalen blev da også anvendt som kulturhus, forsamlingshus, biograf og landsrådssal gennem årene.

Det var således her statsminister Hans Hedtoft i 1948 mødtes med Syd- og Nordgrønlands Landsråd, hvor man vedtog nyordningen for Grønland.

Gymnastiksalen har ligget nærmere seminariebygningen, men i 1968 flyttede man den ca. 25 meter længere op ad vejen for at give plads til seminariets to nye fløje.

Rektorboligen:

Seminariets tidligere rektorbolig blev opført i årene 1922-23.

Der var foruden privatboligen også et kontor med et lille møderum.

I dag er det Selvstyret, der råder over boligen.

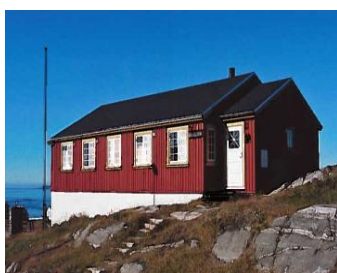
Økonomien:

Efterhånden som Seminariet kunne optage flere og flere elever, blev der behov for en større spisesal. Den tidligere husholdningsbygning blev kaldt ”økonomi”. Økonomien stod færdig i 1928. I den nederste etage var der spisesal til godt 50 elever, køkken og vaskerum til tøj. På tagetagen var der økonomabolig og pige kamre til køkkenmedhjælperne. Der var også et nedgravet ”kølerum”, som man kunne komme til gennem en luge i gulvet i vaskerummet.

Økonomien blev anvendt til sit formål, indtil en meget større spisesal ved de nye kollegier blev indviet i foråret 1960.

Elevhusene:

I 1930-erne var der mulighed for at optage flere elever, og det blev nødvendigt at bygge elevhuse.

I 1935-36 blev der opført 4 elevhuse, hvoraf der kun er to tilbage i dag. Tre af elevhusene med køjesenge var hver beregnet til 20 drenge i 2 rum opvarmet af 2 kakkellovne, et vaskerum med vaskefade og 2 toiletrum med spande.

Det sidste af de oprindeligt 3 ens elevhuse, ”Alliit”, er stadig i brug og kaldes ”Títo”. Det bliver i dag brugt af GU, gymnasiet, som musikhus.

Bygningen er opkaldt efter Tittus Lorentzen, Tittukasik.

Tidligere blev det kaldt ”Alliit” – det nederste - af tre elevhuse på række.

I 3 årtier har Tittus passet kakkellovnene ved spisetiden kl. 18.

Hans løn var:

Rudbrødsadder med stegemargarine på. Der var ingen pålæg, da hver elev kun fik tildelt én skive spegepølse og én skive ost til aftensmad. Men man kunne jo spise alt det rugbrød, man ville, bare med stegemargarine på!
Så det fik Tittu rigeligt af for at have passet på kakkelovnene.

Tittukasik var ikke en stakkel.

Han havde stor selvtillid, fordi han var god til at klippe. Med sin saks og kam gik han rundt i byen for at finde kunder og kom med bemærkninger, hvis man efter hans mening havde fået for langt hår. Da han kunne sit metier, kaldte han sig for ”Hårdoktoren”.

Her viste han sin selvtillid!

Det fjerde elevhus, Kujalliit, var beregnet til 12 elever, og blev anvendt skiftevis som pige- og drengekollegium i 1950-erne.

Det gamle sygehus 2:

Nuoks andet sygehus blev bygget i 1903, og fungerede som sådan indtil 1940, hvorefter det har været anvendt til tjenestebolig for seminarielærerne. Senere blev det anvendt som bolig for seminarirektoren.

Det gamle sygehus 2:

Byens tredje sygehus “Det gamle Sygehus”, blev indviet i 1933 og var i brug som sygehus indtil 1967, hvor det blev omdannet til plejehjem.

Fra 1974 har det været undervisningssted, først for socialpædagoger, dernæst for socialrådgivere, og nu bruges det til undervisning og som kontorer for læreruddannelsen.

Selv om bygningen således i tidens løb har tjent flere forskellige formål, fremstår den endnu i sin oprindelige gule farve, der er kendetegnende for sundhedsvæsenets bygninger.

Eskimoslottet:

‘Atuarfissuaq’ – ‘Den store skole’ – blev opført som børneskole i 1919, oprindeligt på den anden side af Gertrud Rasksvej. Men da området var for sumpet, flyttede man den i 1931 til det nuværende sted, hvor den blev udvidet og genåbnet i 1932.

Øgenavnet ‘Eskimoslottet’ stammer fra slutningen af 1950-erne, da man genindførte seminarieuddannelsen i Grønland; man havde ellers sendt kommende lærere til danske seminarier, siden nyordningen blev startet i 1951. Den i 1958 genstartede seminarieuddannelse var 2-årig, hvorefter nogle af eleverne gik videre på danske seminarier.

Men her boede altså seminaristerne på den 2-årige uddannelse, og da det var så koldt at bo i, kaldte de den for “Eskimoslottet”.

Qorsussuaq:

Qorsussuaq blev bygget i 1953-54 til realskoleeleverne.

Men dens første anvendelse var som internat under den store mæslingerepidemi i Nuuk i 1954.

Senere blev den udvidet både mod vest og øst og blev børneskole og blev brugt som øveskole for seminariet.

Seminariet overtog bygning IV i 1996 og bygning III i 2010. Børneskolen blev helt nedlagt i 2012, og i dag er det Søfartsskolen og den decentrale pædagoguddannelse, der har til huse i blok I og II.

Mindesmærker ved Ilinniarfissuaq

Jørgen Brønlund:

Jørgen Brønlund blev født 14. december 1877 i Ilulissat og omkom november eller december 1907 på Lamberts Land i Nordøstgrønland. Han var kateket, slædefører og polarforsker.

Han var barndomsven med Knud Rasmussen, hvis far var præst i Ilulissat. Jørgen Brønlund dimitterede i 1901 fra Seminariet og blev ansat som kateket på handelspladsen Kangeq ved Godthåbsfjordens munding.

På opfordring af Rasmussen deltog han 1902-04 i Den litterære Grønlandsekspedition til Thule, ledet af Mylius Erichsen.

Jørgen Brønlund var da også en af de grønlandere, der deltog i Mylius-Erichsens Danmarks-ekspedition i 1906-08. Ligesom ekspeditionens leder, Mylius-Erichsen og Høeg Hagen omkom Brønlund af sult og forfrysninger. Jørgen Brønlund døde som den sidste, og ved fundet af hans lig i en klippehule i nærheden af depotet på Lamberts Land d. 13. marts 1908 fandt man også Høeg Hagens kortskitser samt hans egen dagbog, som han førte til det sidste.

Jørgen Brønlund har ført sin dagbog på grønlandsk, men hans sidste indskrivning i dagbogen var på dansk, hvis tolkning har været omstridt, og det

lyder som følger: "Omkom 79 Fjorden efter Forsøg Hjemrejse over Indlandsisen i November Maaned jeg kommer hertil i aftagende Maaneskin og kunne ikke videre af Forfrosninger i Fødderne og af Mørket. Andres Lig findes midt i Fjorden foran Bræ (omkring 2½ Mil). Hagen døde 15.11. og Mylius omtrent 10 Dage efter". De to andres lig er aldrig blevet fundet.

Rasmus Berthelsen:

Rasmus Berthelsen blev født den 10. juli 1827, efter hans egen beretning ombord på en konebåd, mens hans forældre sejlede mod bunden af Amerloq. Han døde den 4. januar 1901.

I dag husker vi Rasmus Berthelsen nok mest for hans julehymne "Guuterput qutsinnermiu" (Vor Gud i det høje), som vi hver jul andægtigt er med til at synge. Men vi ved nok mindre at han har fået en meget speciel uddannelse i forhold til hans jævnaldrende.

"Rasmus Berthelsen begyndte som 11-årig at få undervisning af pastor Wandal i Sisimiut, bl. a. i dansk. Da denne rejste fik han undervisning af hans efterfølger, Steenberg (den ældre), som foranstaltede at Rasmus Berthelsen skulle til Danmark. Således rejste han som 17-årig i 1844 til Danmark, og på Amager fik han undervisning af pastor Andersen. Han blev anbefalet til at læse på Skaarup Statsseminarium, som Grønlandsstyrelsen dog ikke ville betale. Således blev han på Amager i 3½ år og rejste til Nuuk i 1847. Her blev han straks eksamineret på Seminariet af Balle. Samme år blev han ansat som seminarielærer. Som kateket underviste han også i børneskolen.

Rasmus Berthelsen har skrevet en del salmer, de fleste oversatte fra dansk. Men "Guuterput qutsinnermiu" var hans egen, og den "må være digtet, før Rasmus Berthelsen er flydt 30 år, idet den foreligger trykt i Godthaab allerede i 1858 i et lille bitte hæfte med titlen: Tugsiutit erinagdliit, nagdliútorsuarne atortagkat, katerssuisoq: R. Berthelsen, Nûngme avangnardlêt nakiterivfiáne nakitat. 1858

[Salmer til Melodier, til Brug ved de store Højtider, samlede af: R. Berthelsen. Trykte i Danskernes Bogtrykkeri ved Godthaab. 1858].

Rasmus Berthelsen har uden tvivl haft stor indflydelse på seminarieeleverne gennem de 53 år, hvor han bl.a. underviste dem i sang, orgelspil efter noder og dansk, i samarbejde med Samuel Kleinschmidt og Nicolai Edinger Balle.

Han arbejdede også tæt med Sydgrønlands inspektør H.J. Rink på det oplysningsmæssige og kulturelle område. Han var i årene 1859-65 førstekraften i arbejdet med indsamlingen og siden udgivelsen af de grønlandske myter og sagn. Da tidsskriftet *Atuagagdliutit* begyndte at udkomme i 1861, blev han også den første redaktør, indtil han i 1874 blev afløst af Lars Møller.

Lars Møller:

Lars Møller blev født den 9. januar 1842 i Nuuk og døde 21. Januar 1926.

Hans far, Peter kaldt for Pele, der var tømmersmand, planlagde ellers at hans søn skulle blive fanger. Det var også Arkaluks inderste ønske, siden han fik sin egen kajak som 12-årig. Hans far havde da også fundet en fanger, David, i Utoqqarmiut syd for Nuuk, til at lære hans søn i fangst.

”Da han saa tale om saaledes, saa var jeg meget gjerne, at lære Fangst”, skriver Arkaluk bl.a. i sin ”Levetidsbeskrivelser” til E. Bluhme i 1864, før han lærte at skrive og tale næsten fejlfrit dansk. Han fortsatte sin levnedbeskrivelse således:

”Denne samme Sommer kommer Inspekteur *Rink* fra Danmark; Med sin Bogtrykkerpresse. Da Inspekteuren kommer saa reise han strax til Sydpa, i det menst han var borde, saa hørt jeg tale om, at jeg skulle blive en som Bogtrykkerlærling.

I Augustus saa kommer Inspekteuren tilbage Sydfra; engang om Dagen, saa Inspekteuren kaldt paa mig, saa gaaer jeg op til ham; saa siger han om jeg vil lære til Bogtrykkeriet. Saa svarer jeg ham: ”Vis du vil har mig, saa kan jeg ikke sige nei”. – Samme Dag bekynd jeg arbejd os ham (1857).”

Arkaluk har selv i sine erindringer fortalt, hvor vanskeligt det var at få trykt noget til at begynde med. Især om vinteren, når alt materiale var frosset til. Så det første arbejde om morgenen var at tømme hele op.

Fra 1857 arbejdede han hele vinteren i trykkeriet, men når årets produktion var færdig og sendt langs kysten, kunne han om sommeren tage på jagt ”eller bleve hjemme og øve mig tegne; Og skrive Omvendt (som man skreve paa Steen).” så han øvede sig i sit fag også i sin sommerferie.

På H.J. Rinks initiativ var der blevet indsamlet grønlandske sagn fra 1857, og Arkaluk var med til at trykke dem fra 1858. Disse blev illustreret med af Arkaluk farvebelagte træsnit af bl.a. Aron fra Kangeq og Jens Kreutzman fra Kangaamiut. Rasmus Berthelsen havde også bidraget med sine træsnit, som Arkaluk farvelagde og trykte.

Da Atuagagdlitit begyndte at udkomme i 1861 illustrerede han dem også med farvebelagte billeder.

Man kan måske sige at Arkaluk var selvlært bogtrykker, men rådgivet af Rink.

Lars Møller overvintrede i Danmark i 1861/62 sammen med Rink, hvor han i 8 måneder fik læring i bogtrykkeri hos bogtrykker Louis Klein. Under Danmarksopholdet var Rink og Lars Møller på audiens hos kong Frederik den syvende, hvor de som gave til kongen afleverede et album med titlen ”Prøver af Grønlandsk Tegning og Trykning 1857-61”. Den indeholdt 91 tegninger, litografier og akvareller, alle trykt af Lars Møller. Under denne audiens skulle kongen have sagt til Arkaluk: ”Det er første gang, jeg møder en grønlander.” Hvortil Arkaluk uimponeret skulle have svaret: ”Det er forresten også første gang, jeg møder en konge.” Albummet befinder sig i dag i Dronningens Håndbibliotek på Christiansborg. Albummet blev genoptrykt i faksimile i 1980, foranlediget af Bodil Kaalund.

Arkaluk fik i øvrigt selv et kongeligt besøg i sit hjem i 1921, hvor kong Christian 10. alene var velkommen i herreværelset, mens dronning Alexandrine var henvist til stuen, hvor de andre ”fruentimmere” befandt sig .

Lars Møller blev redaktør af Atuagagdlitit i 1874, og arbejdede som redaktør indtil han som 80-årig blev pensioneret i 1922.

Jonathan Petersen

Jonathan Petersen, 1881-1961, grønlandsk digter og komponist, en af Grønlands store kulturpersonligheder i første halvdel af 1900-t; far til Pavia Petersen. Efter kateketuddannelse tog han under et Danmarksophold organisteksamen og virkede siden som organist og lærer i musik og grønlandsk ved sit gamle seminarium i Nuuk.

Som komponist og digter byggede han på europæisk tradition. Han var en af de første grønlandere, der skrev fædrelandssange, som priser den grønlandske natur og gamle levevis. I sine mere samfundsorienterede digte slår han til lyd for, at tilværelsen skal baseres på grønlandske resurser, og at fangerne skal gå i forfædrenes fodspor. Samtidig opfordrer han til samarbejde med danskerne og åbenhed over for nye tanker udefra.

Han var salme- og sangdigter og komponist. Mange af hans salmer er inspireret af datidens vækkelsestanker om fromhed og fællesskab. Han komponerede to af Grønlands nationalsange "Nunarput utoqqarsuanngoravit" og "Nuna asiilasooq". Han har udgivet romanen Inuunerup sarfaane (1957, I livets strøm) om en lille bygd i begyndelsen af 1900-t. Som sprogmand er han kendt for retskrivningsordbogen Ordbogeraaq (1951).